

Göteborgs botaniska trädgård 2005-12-13

Slutrapport av projekt 0356022:

Utveckling av en europeisk växtnamnstandard för plantskoleväxter

BAKGRUND

Internationell reglering av växters vetenskapliga namn

För konsumenten/brukaren, förädlaren/förökaren och försäljaren liksom för den naturvetenskapliga världen är det viktigt med ett universellt och stabilt namngivningssystem – en nomenklatur. För växterna gav oss Linné grunden för ett internationellt referensverktyg, de binära vetenskapliga växtnamnen. Detta verktyg, som i år fyller 250 år, används över hela världen än idag, men har naturligtvis utvecklats och reglerats med avseende på alla nya detaljer som tillkommit sedan 1753. I det globala regelverket International Code of Botanical Nomenclature, som uppgraderas och publiceras med 5-6-års intervaller, finns principerna och reglerna för vetenskaplig växtnamngivning. Det är egentligen ren juridik. Vad de specifika arterna etc ska heta är däremot grundat på biologi och bestäms vanligen av botanister utifrån växternas släktskap och utseende. Som man kanske kan förstå så påverkar båda dessa två komponenter växternas namn. Genom alltmer sofistikerade analysmetoder ökar kunskaperna om växters släktskap, vilket förändrar vår syn på arter och släkten. Mängden tillgänglig information, t ex publikationer från de senaste 250 åren som tidigare inte varit kända eller tillgängliga, ökar och förändrar också vår kunskap. Vi finner här grunden till det faktum att vetenskapliga namn ändras och kommer att ändras. Det är få som tycker om namnändringar och i kommersiella sammanhang kan de få allvarliga konsekvenser med ekonomiska "drawbacks" som resultat. Det aktuella projektet är ett sätt att hjälpa upp denna för näringen besvärliga situation.

Internationell reglering av kulturväxters namn

Den internationella namnkoden är i huvudsak gjord för de vilda växternas namn. För kulturväxter, dvs människans genom selektion, förädling etc skapade organismer, publicerades först i början av 50-talet ett särskilt regelverk. Självfallet är detta baserat på den kod som nämns ovan. Minsta gemensamma nämnare för vilda växter och kulturväxter är oftast det vetenskapliga släktnamnet. Kulturväxter är annars mest artificiella enheter, inte sällan med oklar eller komplex genetisk bakgrund. För att kunna fortleva måste de vanligen förökas på ett av människan bestämt sätt. Vanligast är vegetativ förökning.

De enskilda kulturväxtenheterna är ofta sorter eller cultivarer, som den internationella termen lyder. Sorterna kan av praktiska skäl grupperas i sortgrupper.

I den allt ökande internationella handeln med växter har kravet på kulturväxtenheternas (läs: namn) globala användbarhet, och då inte bara som internationella referensverktyg ("de fria namnen"), utan också som marknadsförande epitet, som bas för växtförädlarrätter, varumärken etc, ökat. I den senaste versionen av International Code of Nomenclature for Cultivated Plants har en rad av dessa krav tillgodosetts, åtminstone i någon mån. Men detta har uppenbart varit otillräckligt.

Den nya koden för kulturväxtnamn, som publicerades 2004, tog stor hänsyn till marknadens krav, utan att för den skull äventyra själva kärnan, dvs. att erbjuda ett internationellt tillämpbart regelverk för namnsättning, där namnen oundgängligen måste förbli fritt tillgängliga referensverktyg för alla och envar. Namngivningen av svenska plantskoleväxter liksom den nya Europanamnstandard för plantskoleväxter följer naturligtvis kodens regler.

Nationell standard för kulturväxtnamn

Från mitten av 80-talet och under stora delar av 90-talet arbetade undertecknad och fem andra botanister (från de botaniska trädgårdarna i Uppsala och Lund och Evolutionsmuseet i Uppsala) med en ny svensk namnstandard för kulturväxter. Den skulle ersätta den redan på 70-talet utgångna Hylander m fl Svenska Kulturväxters namn. Den nya boken utkom 1998 under namnet Kulturväxtlexikon. Den har få likheter med sin föregångare. I tillägg till vetenskapliga och inhemska namn finnes s k auktorer liksom uppgifter om livsform, naturlig utbredning och användningsområde. Sorter och sortgrupper berörs för första gången i ett större sammanhang i Sverige. Men de ca 6.000 behandlade sorterna är endast exempel. Underteknad ansvarade bl a för vedväxterna i denna bok, som omfattar ca 20.000 namn totalt. En av de viktigaste funktionerna med nämnda verk är att tjäna som en nationell standard för kulturväxternas svenska namn. De vetenskapliga namnen är i internationella sammanhang och fackkretsar givetvis helt omdgängliga, men för den vanlige konsumenten är svenska namn lika nödvändiga. De svenska namnen bygger bl a på en lång svensk namntradition. Mängden för Sverige nya kulturväxter under de senaste decennierna gör dock att en rad nya svenska namn satts och sätts. Namnsättningen är en grannlaga uppgift som kräver insikt i den svenska namntraditionen, språkkänsla och inte minst en god kunskap om växtens utseende och användbarhet och dess vetenskapliga namns betydelse. Idag sätts namnen i samarbete med representanter för förädlare, plantskolor och konsumenter. Bland annat med tanke på de stora förändringar som sker i marknadssortimentet och det faktum att en ny namn kod utkommit efter att lexikonet publicerades fasas det mer och mer ut av Sveriges Kulturväxtdatabas (se nedan). Inom två år kommer dessutom en ny svensk namnstandard att publiceras.

Sveriges Kulturväxtdatabas

Som ett pilotprojekt inom Programmet för Odlad Mångfald startades med projektmedel från SJFR 2001 ett större databasprojekt över Sveriges kulturväxter. I samarbete med Nordiska Genbanken och Evolutionsmuseet i Uppsala har underteknad med Göteborgs botaniska trädgård som bas byggt upp en databas, Sveriges Kulturväxtdatabas (SKUD), i vilken ska registreras alla de växter som odlas och används i Sverige – genom tiderna. Ett stort antal parametrar har kopplats och kan kopplas till namnen, som är själva kärnan i basen. En omfattande litteraturreferensdel för kulturväxternas taxonomi, nomenklatur, distribution, användning etc ingår och är under uppbyggnad. Hittills har drygt 4000 referenser lagts in. Databasen blev tillgänglig över nätet den 2 april 2005. En ny tryckt namnstandard, väsentligt utvidgad i förhållande till boken Kulturväxtlexikon, planeras ges ut via SKUD senast 2007. SKUD har både innan och efter den blivit tillgänglig över nätet varit ett viktigt instrument för uppbyggnaden av den nya Europeiska namnstandarderna för plantskoleväxter, dit det svenska materialet efter kontroll nu överförs. För närvarande finns drygt 40000 vetenskapliga namnposter och 11000 svensknamnposter i SKUD. Under förutsättning att vi får en mer långsiktig finansiell lösning för datainläggning i SKUD kommer dock fortlöpande växtnamn att matas in, t ex på nya svenska plantskoleväxter, utplanteringsväxter och rumsväxter.

PROJEKTET, METODER OCH MATERIAL

Europeisk namnstandard för kommersiellt viktiga plantskoleväxter

Trots alla ansträngningar när det gäller internationell namnsättning har det visat sig att en periodiserad standardisering av namn på plantskoleväxter kommer att bli nödvändig för att näringen inte ska lida betydande förluster genom upprepade namnförändringar orsakade av t ex olika nationella synsätt beträffande systematik och nomenklatur. Den nu föreliggande databasen (tillgänglig sedan 7 december 2005 på: www.internationalplantnames.com) och den tryckta europeiska namnstandarderna (under distribution i december 2005) har tagits fram i nära samarbete mellan representanter för plantskolenäringen, förädlarsidan och botanister från en

rad länder. På uppdrag av GROs Plantskolesektion har undertecknad deltagit för Sveriges räkning som taxonom och expert på kulturväxtnomenklatur. Från ett första möte 2002 med den nystartade "ENA European Plantnames Workgroup", där representanter från åtta europeiska nationer ingick, noterades bl a följande:

1. On initiative of the European Nurserystock Association (ENA) a European list of names of nursery stock will be produced in 2005. The standard names of this list are to be used everywhere in Europe. ENA finds this essential for optimal communication and trading. On initiative of the ENA a proposal has been made to give this list of names a more European look and contents, with essential European additions and improvements.
2. The ENA-workgroup will take responsibility for the following crop groups: trees, shrubs including fruits and conifers. The ENA stimulates a European list of perennials (and other ornamentals), but responsibility should be taken by specialized organisations.
3. There will be at least one annual meeting of the working-group.
4. Delegates of the group have responsibility for the collecting of data (names) of their respective countries, to be included in the European list
5. The working-group is organized under ENA and will operate to the benefit of the European plant industry, within the scope of science.
6. New lists of names will be published at intervals of 5 years. Coming name changes will here be announced, giving the industry time to adjust to name changes without damage.
7. New names will successively be made available on the net.

Nomenklatur- och taxonomiarbeten

Arbete med nomenklaturkontroll och taxonomi av/hos de växter och växtnamn som registrerats inom svensk plantskolehandel under de 15 senaste åren, ca 85% av totalsortimentet har fångats upp. Häri ingår omfattande litteraturkontroller, databasarbeten etc. liksom direktkontakter och brevväxling med kollegor och myndigheter, t ex Statens Patent- och Registreringsverk, Statens Växsortsnämnd och Jordbruksverket, International Commission for the Nomenclature of Cultivated Plants, Royal Horticultural Society Advisory Board for Nomenclature and Taxonomy, Svenska Clematissällskapet, Svenska Rhododendronsällskapet, Svenska Rosensällskapet, Arbetsgruppen för Svenska Växtnamn, Svenska Språknämnden, ett tiotal svenska plantskolor etc.

Ca 7000 namn inom vedartade prydnadsväxter reviderades under 2004-2005. Återrapportering till den europeiska namngruppen av de reviderade och kompletterade namnen från den svenska plantskolemarknaden skedde fram till mars 2005. Direkt (men preliminär) återkoppling till det svenska artikelregistret via Sveriges Kulturväxtdatabas (SKUD) gjordes under senhösten med hjälp av den databasexpert som byggt SKUD. Ett slutgiltigt datauttag från Svensk Kulturväxtdatabas för den svenska artikeldatabasen gjordes hösten 2005. Från och med 2006 kommer dessa namn att slå igenom i en rad svenska plantskolekataloger

Internationellt samarbete och samordning inom EEPN

På möten med ENAs European Plantnames Workgroup har undertecknad som representant för Sverige diskuterat fram gemensamma riktlinjer för arbetet med den nya Europeiska namnstandarden samt även på andra sätt aktivt medverkat. Ett specialmöte för taxonomerna i namngruppen, initierades och arrangerades av undertecknad i Göteborg. Stommen för detta tvådagars möte var alla de nomenklatur- och taxonomifrågor av generell art, som uppkommit i samband med undertecknads arbete med det svenska plantskolematerialet. Vissa aspekter av internationell art (harmonisering av sortnamn inom frukt och bär, behandling av handelsbeteckningar, varumärken etc) hade tidigare aldrig dryftats i ett så brett forum.

Under det påföljande Hamburg-mötet hösten 2004 informerades ENAs namngrupp om taxonomernas arbeten under sommaren. Resultaten diskuterades och godkändes av hela gruppen

under detta möte. Under vinter och förvärr 2005 fortsatte arbeten med framtagning (redigeringsarbeten m m) av en ny tryckt europeisk standard.

Koordinationsarbeten m m i Sverige

Under en dryg månads tid 2004 arbetade databasexperten Märten Huldén med länkning av GROs Plantskolesektionens artikeldatabas och SKUD, Svensk Kulturväxtdatabas, där alla de reviderade lignosnamnen nu finns.

Det innebär att det nu är möjligt för den svenska plantskolemarknaden att få ut korrekta namn, handelsbeteckningar, synonymer etc på alla de vedartade prydnadsväxter och frukt som förtecknats i GROs artikeldatabas. En sådan facilitet har tidigare aldrig existerat i vårt land.

Under 2004 och våren 2005 har förutom nästan dagliga kontakter med olika experter två möten hållits i Alnarp rörande arbetet med svensk prydnadsväxttaxonomi och den Europeiska nomenklaturstandarden för prydnadslignoser. På det första mötet den 26 november deltog chefen för fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, SLU samt en representant för GROs Svenska Plantskolesektionen. På det andra mötet, den 21 december 2004, presenterade undertecknad och databasexperten det taxonomiarbete som utförts under 2003 och 2004 samt länkningen mellan SKUD och GROs artikeldatabas, för representanter för GROs plantskolesektion m fl.

Den 4 mars 2004 höll undertecknad en föreläsning om SKUD, om Europastandarden och om kulturväxtnomenklatur i allmänhet, för medlemmarna i GROs Plantskolesektion. Vid detta års slut visade det sig att en underskattning av tidsåtgången för 2004 gjorts. Arbetet med standarden överskred då den beräknade tiden med 4 veckor. Den 2 februari 2005 arrangerade undertecknad en hearing i Uppsala om SKUD där representanter för plantskolenäringen, olika myndigheter, verk, ideella föreningar, trädgårdsjournalister m fl var närvarande.

SLUTORD OCH RESULTAT

Den tryckta europeiska standarden kommer som stabiliserande faktor att kunna utgöra grund för utformningen av produktkoder. Den förbättrade kommunikationen och det rationella handhavandet av information om varan (växtnamnet och därtill kopplade egenskaper) som detta leder till kommer att ha stor betydelse inte bara för växtindustrin själv utan också för konsumenterna. Därmed kan denna standard också påverka det primära marknadsunderlaget och därmed omsättningen positivt. Till det kan vi nu lägga, som ett nödvändigt komplement för svenska konsumenter liksom självfallet för näringen, Svensk Kulturväxtdatabas. Här behandlas nämligen även plantskoleväxternas nationella nomenklatur, dvs. deras svenska namn och svenska handelsbeteckningar. Databasen är fritt tillgänglig på <http://skud.ngb.se>.

PUBLIKATIONER

Se www.internationalplantnames.com samt <http://skud.ngb.se>.